

5. Нелін О. Спадкове право УРСР за Цивільним кодексом 1922 р. // Підприємництво, господарство і право. 2008. № 4. С. 32–35.
6. Рабинович П. В. Законодательные проблемы советского наследственного права // Советское государство и право. — 1949. — № 5–6. — С. 72–85.

Анотація

Половинкина Р. Ю. Перша кодифікація положень спадкового права за Цивільним кодексом УРСР 1922 року: історико-правовий аспект. — Стаття.

Стаття присвячена історико-правовому аналізу інституту спадкування у радянський період під час першої кодифікації положень спадкового права. На основі проведеного дослідження автор статті пропонує самостійні висновки та судження про співвідношення публічних та приватних інтересів при реалізації права на спадкування в зазначений період.

Ключові слова: право власності, право на спадщину, особиста власність, заповіт, Цивільний кодекс, коло спадкоємців, декрет, обов'язкова частка.

Аннотация

Половинкина Р. Ю. Первая кодификация положений наследственного права по Гражданскому кодексу УССР 1922 года: историко-правовой аспект. — Статья.

Статья посвящена историко-правовому анализу института наследования в советский период во время первой кодификации положений наследственного права. На основе проведенного исследования автор статьи предлагает самостоятельные выводы и суждения о соотношении публичных и частных интересов при реализации права на наследование в указанный период.

Ключевые слова: право собственности, право на наследство, личная собственность, завещание, Гражданский кодекс, круг наследников, декрет, обязательная доля.

Summary

Polovinkina R. Y. The first codification of the provisions of inheritance law under the Civil Code of the USSR, 1922: historical and legal aspects. — Article.

Article is devoted to historical and legal analysis of the institute of succession in the Soviet period during the first codification of the provisions of inheritance law. Based on the study author provides independent opinions and judgments of the relationship between public and private interests at the right of succession in the period.

Keywords: ownership, inheritance, personal property, wills, Civil Code, the circle of heirs, decree and compulsory share.

УДК 347.1

В. С. Петренко

ПРОГРАМА ГАРМОНІЗАЦІЇ ТА УНІФІКАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Свобода заснування на території ЄС, гарантована установчими актами ЄС компаніям, може бути реалізована в повному обсязі лише при відсутності значних розбіжностей у законодавствах держав — членів ЄС. Правові розходження в регулюванні являють собою непереборну перешкоду, насамперед, для компаній щодо відкриття вторинних установ за межами країни реєстрації. Стає неможливим надати достатні гарантії захисту інтересів акціонерів і третіх осіб,

© В. С. Петренко. 2012

які є імперативною умовою Римського договору, а також ускладнюється процес керування групами компаній. Зміна місцезнаходження компанії у випадку її транскордонності не є цікавою для підприємців при існуючому правовому забезпеченні, що негативно впливає на формування єдиного ринку ЄС. У цьому зв'язку у перші роки діяльності Співтовариств інститути ЄС розпочали здійснення програми по ліквідації правових перешкод свободи здійснення підприємницької діяльності у відповідності зі статтею 44 (колишньою ст. 54) Римського договору, «координуючи в том ступені, що необхідний, і забезпечуючи еквівалентність гарантій, необхідних від компаній країн-членів, маючи на увазі забезпечення інтересів їх учасників і третіх осіб». Функції по реалізації поставлених завдань були покладені на Раду ЄС і Європейську комісію, які розробили та прийняли цілу низку директив, що регулюють діяльність компаній.

Метою цієї статті є визначення загальних тенденцій гармонізації та уніфікації корпоративного права ЄС як головних засобів усунення розбіжностей у законодавствах держав-членів.

Директиви є актами прямої дії, адресованими державам-членам. Однак вони обов'язкові тільки у відношенні поставлених у них цілей, і при цьому країни-члени мають свободу вибору методів (способів) їхнього досягнення. Отже, посправжньому єдиного регулювання на національному рівні за допомогою гармонізації досягнуто бути не може.

За період з 1976 року по 1984 рік було видано 6 важливих директив, які слугували основою для створення права компаній ЄС, що забезпечує захист прав учасників і третіх осіб. Перша Директива Ради ЄС була прийнята ще в 1968 році і стосувалася створення, ліквідації компаній, що є об'єднаннями капіталів, і визнання їх недійсними. Лише через вісім років була прийнята Друга Директива, предметом гармонізації якої були лише акціонерні товариства. Зокрема, у ній розкриваються такі питання, як створення АТ, підтримання і зміна розміру статутного капіталу. Далі були врегульовані процедури злиття і поділу акціонерних товариств усередині однієї країни — члена ЄС (Третя і Шоста Директиви). Четверта, Сьома та Восьма Директиви гармонізували вимоги щодо фінансової звітності компаній, що підлягає обов'язковій аудиторській перевірці.

Однак гармонізація національних законодавств була досягнута лише в тих сферах, де розходження в законодавствах країн-членів були найменшими і була можливість усунути розбіжності за допомогою міждержавних угод. Програма Співтовариств по зближенню законодавств зайшла в глухий кут після винесення Європейською комісією пропозиції проекту П'ятої Директиви, що стосується структури організації акціонерних товариств, а також участі робітників в управлінні компанією, і Дев'ятої Директиви про відносини усередині груп компаній і про відповідальність материнської компанії по боргах дочірньої компанії, що перебуває на території іншої держави — члена ЄС. У дійсності, ідея Європейської комісії в цих директивах виражалася вже не просто в гармонізації режиму захисту прав акціонерів і третіх осіб, а в «нав'язуванні» системи організації компанії і здійснення управління [1, 35].

Прийняття Третьої Директиви про злиття компаній на національному рівні стало основою для розробки проекту Десятої директиви про трансграничні злиття. Однак через те, що в проєкт було включено спірне положення про дотримання умов представництва і участі осіб, зайнятих по найму, Директива дотепер не прийнята.

У той же час в 1989 році було прийнято дві директиви — Одинадцята Директива про гармонізацію вимог по обов'язковому опублікуванню інформації відносно філій певних типів компаній і Дванадцята Директива, що є переважно рамковим документом, чим істотно відрізняється від раніше прийнятих і стосується створення компаній з обмеженою відповідальністю з одним учасником.

Щодо проєкту Тринадцятої Директиви про поглинання і інші основні угоди по придбанню акціонерного капіталу компанії — робота над даним проєктом велася протягом 10 років. В 2004 році в рамках ЄС закінчилася робота з узгодження проєкту директиви регулюючі публічні поглинання компаній (спочатку — Тринадцята директива). Директива 2004/25/ЄС регулює пропозиції про покупку шляхом придбання акцій публічних компаній держав — членів ЄС, акції яких (всі або частково) допущені до обігу на регульованому ринку в одній або декількох країнах ЄС.

Проєкт Чотирнадцятої директиви вводить принцип, відповідно до якого держави-члени повинні прийняти всі необхідні міри, щоб компанії могли вільно переносити своє місцезнаходження на території ЄС, не втрачаючи при цьому своєї первісної правосуб'єктності й тим самим не створюючи нову юридичну особу [2].

Що стосується питання регулювання злиття і поглинання компаній, то тут варто визнати успіх законодавців ЄС. На справжній момент даному питанню більш детально присвячені Третя, Шоста Директиви, Директива про пропозицію про покупку 2004/25/ЄС, проєкт Десятої й Чотирнадцятої Директиви. Також не можна забувати про право конкуренції, яке супроводжує будь-яку значну концентрацією капіталу «масштабів ЄС», у тому числі за допомогою злиття і поглинань, і тут головним інструментом є Регламент про злиття компаній № 139/2004.

Із прийняттям Статуту Європейської компанії 8 жовтня 2001 року державам-членам удалося погодити свої позиції по багатьох ключових питаннях, що перешкождали подальшому розвитку корпоративного права ЄС.

У цілому за період роботи інститутів ЄС по гармонізації корпоративного законодавства вдалося перебороти розбіжності по багатьох важливих питаннях. Однак в основному вони стосувалися надання аналогічних або рівних гарантій у сфері захисту прав учасників (засновників) компанії й третіх осіб, що було недостатньо для досягнення основної мети — ефективності і конкурентоспроможності компаній на всій території Європейського Союзу.

Слід зазначити, що далеко не всіма фахівцями в галузі права ЄС шлях гармонізації визнається зручним і перспективним для створення єдиної системи регулювання діяльності компаній [3]. Так, зближення законодавчої бази не

звільняє компанії, що діють відповідно до норм різних правових систем держав — членів ЄС, від необхідності вибирати певну організаційну форму, що діє винятково в рамках національного права.

Уніфікація законодавства в ЄС здійснюється за допомогою прийняття регламентів, які розглядаються як «найбільш сильні і ефективні засоби інтеграційного будівництва» [4, 51]. Даний нормативно-правовий акт характеризується трьома основними властивостями:

- загальне застосування у всіх державах-членах, отже, поширюється на всі категорії громадян або організацій і регулює, таким чином, необмежену кількість правовідносин;

- обов'язковість у повному обсязі в кожній державі-члені;

- пряма дія, тобто не вимагає імплементації в національне право, діючи автоматично на всій території ЄС.

Таким чином, єдиним правовим актом — регламентом — одночасно встановлюються результат, форма і методи, що сприяє однаковому застосуванню норм у всіх державах-членах.

Спочатку дана форма правового зближення була використана інститутами Співтовариств для реалізації ідеї створення наднаціональних компаній, що формуються і діють відповідно до єдиних норм інтеграційного права, які функціонували б нарівні з національними формами.

Для полегшення кооперації між малими і середніми підприємствами в рамках створення загального ринку Рада ЄС прийняла 25 липня 1985 року Регламент, що засновує Європейське об'єднання по економічних інтересах (ЄОЕІ) [5]. Це була нова форма економічного співробітництва, що дозволила компаніям з різних країн-членів вести спільну господарську діяльність без здійснення операцій по злиттю або заснуванню нового підприємства. Слід зазначити, що до набрання чинності Регламентом дана форма була відома лише французькому законодавству, де за об'єднаннями по економічних інтересах (ОЕІ) визнавався статус юридичної особи.

Крім цього в цей час Європейською комісією розроблені й передані в Раду ЄС проекти регламентів, що містять статuti Європейської асоціації (ЕА) і Європейського товариства взаємодопомоги (ЕВО).

В 2001 році був прийнятий Статут Європейської компанії, робота над яким велася протягом майже 30 років. Завдяки цьому Регламенту юридичні особи, що здійснюють підприємницьку діяльність у декількох державах-членах, отримали змогу проводити злиття і функціонувати на всій території ЄС відповідно до однакових правових норм і уніфікованої системи керування і звітності. Таким чином, вони позбулися від необхідності створювати складну мережу дочірніх підприємств і філій, регульованих законодавствами різних держав, знижуючи значні фінансові витрати і уникаючи додаткових адміністративних процедур.

22 липня 2003 року був прийнятий регламент, що містить Статут Європейського кооперативного товариства (ЄКТ) [6], що протягом декількох років розроблявся і допрацьовувався інститутами ЄС. Після прийняття Статуту

Європейської компанії стало очевидним, що викладені в ньому загальні принципи, застосовні до акціонерних товариств, не можуть також регулювати і діяльність кооперативів. У свою чергу Устав ЄОЕІ, хоча і надає підприємствам можливість вести певну загальну діяльність, зберігаючи при цьому за учасниками їхню автономію, також не враховує специфіку регулювання кооперативів. Регламент, що містить Статут ЄКТ, набув чинності 18 серпня 2006 року.

Таким чином, створення організаційно-правових форм по праву ЄС реально сприяє рішення проблеми мобільності компаній у масштабах Співтовариства і відкриває нові можливості для розвитку бізнесу в Європейському Союзі. Прикладом цього є створення в Європі 56 Європейських компаній, у тому числі Європейської компанії Allianz SE шляхом злиття найбільшої німецької страхової компанії Allianz AG і другий по величині італійської страхової компанії Riunione Adriatica di Sicurita Sp; створення шляхом перетворення Європейської компанії Elcoteq SE, що займається виробництвом електронної техніки, і такої, що має свої дочірні підприємства більш ніж в 15 країнах світу. Виявлено зацікавленість у створенні Європейської компанії з боку ще 24 найбільших європейських компаній, у тому числі однієї з найбільших у світі сталеливарних компаній Arcelor S.A., найбільшої фінансової групи в Скандинавії і країнах Балтії — Nordea, що може стати першим банком, що виявив активний інтерес до нової структури ЄК, призначеної для того, щоб одержати максимальну вигоду від єдиного внутрішнього ринку ЄС в області надання банківських послуг. Вивчається можливість злиття з метою створення ЄК з боку французьких енергетичних гігантів Suez і Gaz de France, у результаті чого може з'явитися новий лідер у сфері енергетики. Активно використовується в господарському обороті форма ЄОЕІ, кількість яких у порівнянні з 1991 роком збільшилась більш ніж в 6 разів і становила на липень 2007 року 1400. Примітним є факт створення в Італії відразу після набрання чинності Регламентом про Статут ЄКТ першого в історії Європи ЄКТ — ESCOOP, що об'єднав італійської, фінської і іспанської організації [7, 41].

Юридичні особи, створені в одній з організаційно-правових форм, спеціально призначених для ведення підприємницької діяльності в масштабах Співтовариства, у перспективі можуть стати важливими суб'єктами економічної активності на ринку ЄС.

Крім заснування нових форм організації діяльності компаній, інститути ЄС застосували метод уніфікації і у рішенні такого складного питання, як процедура неспроможності (банкрутства) підприємств. 29 травня 2000 року був прийнятий Регламент № 1346/2000 [8], що регулює процедуру неспроможності (банкрутства). Регламент сприйняв положення Брюссельської конвенції від 23 листопада 1995 року, що так і не набула чинності через недостатню кількість ратифікацій. Даний Регламент, що набув чинності 31 травня 2002 року, підлягає прямому застосуванню без здійснення яких-небудь заходів для його імплементації в національне законодавство. Отже, інститути ЄС почали успішну спробу по регулюванню приватного питання функціонування компанії за допо-

могою створення єдиних норм, відійшовши від методу гармонізації, що застосовувався раніше. Аналогічним чином в 2002 році були введені і міжнародні норми ведення бухгалтерського обліку [9].

Дані факти дають підставу думати, що інститути і органи ЄС ідуть шляхом формування єдиного, а не загального корпоративного законодавства ЄС. Слід зазначити, однак, такий спосіб, так само як і директива, не є ідеальним, оскільки проміжок між початком робіт над розробкою проекту і набранням ним чинності занадто великий, що було відзначено в офіційній доповіді [10] Високої експертної групи в галузі корпоративного права, створеної ще у вересні 2001 року.

Література

1. Jeanne Boucourechliev. Une societe de droit europeene. Paris, 1999. P. 35.
2. Проект Чотирнадцятої директиви о переносе места нахождения компании со сменой применимого права от 20 апреля 1997 г. // Zeitschrift fur Wirtschaftsrecht (ZIP). — 1997. — Официально не опубликован.
3. Viandier A. Free Movement and Mobility of Companies. European Commission «Acts of the Conference on Company Law and the Single Market», 15-16 Dec. 1997, Brussels.
4. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция / В. Г. Шемятенков. М., 2003. С. 51.
5. № 2137/85, JOCE 1985 L 199.
6. Регламент № 1435/2003 от 22.07.2003 // Официальный вестник ЕС L 207 от 18.08.2003.
7. Юрьев М. Е. Европейская компания (Societas Europaea): новая организационно-правовая форма юридического лица по праву Европейского Союза (ЕС) в банковской сфере // Банковское право. 2007. № 5. С. 41.
8. JOCE 2000 L 160.
9. Регламент Европейского Парламента и Совета ЕС № 1606/2000 от 19 июля 2002 года о применении международных норм бухгалтерского учета, JO L 243, 11.09.2002, p.1
10. Официальный доклад Высокой экспертной группы в области акционерного права от 4 ноября 2002 года, опубликованный на сайте ЕС [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://europa.eu.int/comm/internal_market/fr/company/company.

Анотація

Петренко В. С. Програма гармонізації та уніфікації корпоративного права Європейського Союзу. — Стаття.

Стаття присвячена визначенню загальних тенденцій та особливостей гармонізації та уніфікації корпоративного права Європейського Союзу, а також дослідженню наукових проблем щодо забезпечення принципу свободи заснування компаній на території ЄС, аналізу Директив у цій галузі та статутів європейських юридичних осіб.

Ключові слова: юридична особа, корпоративне право, Європейський Союз.

Аннотация

Петренко В. С. Программа гармонизации и унификации корпоративного права Европейского Союза. — Статья.

Статья посвящена определению общих тенденций и особенностей гармонизации и унификации корпоративного права Европейского Союза, а также исследованию научных проблем по обеспечению принципа свободы учреждения компаний на территории ЕС, анализу Директив в этой области и уставов европейских юридических лиц.

Ключевые слова: юридическое лицо, корпоративное право, Европейский Союз.

Summary

Petrenko V. S. Program harmonization and unification of the corporate law of the European Union. — Article.

The article is devoted to the identification of common trends and features of the harmonization and unification of the corporate law of the European Union, as well as the study of scientific problems for the principle of freedom of establishment of companies in the EU, the analysis of the Directives in this field and the statutes of the European legal entities.

Keywords: legal entity, corporate law, the European Union.

УДК 341.232.2:339.732.2

Н. О. Якубовська

СВІТОВИЙ БАНК: ВІД РЕКОНСТРУКЦІ ДО РОЗВИТКУ

З початку третього тисячоліття проблеми розвитку та ліквідації бідності в глобальному масштабі зайняли важливе місце в порядку денному більшості держав світу. Це пояснюється тим, що ХХІ століття поставило перед людством серйозні завдання у сфері подальшого економічного і соціального прогресу, такі як необхідність викорінення крайньої бідності, припинення виснаження та забруднення навколишнього природного середовища, покладення краю расовій дискримінації, згладжування диспропорцій у соціально-економічному розвитку різних країн та регіонів тощо. Тому у 2000 році лідерами 189 країн біло прийнято Декларацію тисячоліття ООН з метою подальшої співпраці та партнерства в ім'я миру, подолання бідності та захисту прав людини, іншими словами — створення кращого світу для всіх [1, 5]. Пізніше Декларація тисячоліття прийняла форму Цілей розвитку тисячоліття з конкретними термінами та індикаторами досягнення, що створило глобальну основу для міжнародного розвитку та політики з подолання бідності та її моніторингу [2, 305].

Багатостороннє співробітництво в напрямку сприяння розвитку та подолання бідності, звичайно, пройшло довгий шлях і розпочалося задовго до прийняття Декларації тисячоліття ООН. Хоча поняття «розвиток» тривалий час залишалось спірним інтелектуальним конструктом з незначним конкретним застосуванням. Лише з прийняттям у 1986 році Генеральною Асамблеєю ООН Декларації про право на розвиток воно зайняло основне місце в соціальній та економічній політиці держав і стало центром уваги багатьох міжнародних організацій [3, 49]. Саме тому Декларація про право на розвиток робила акцент на міжнародне співробітництво, чим визнано вплив, який чинить політика і практика розвинених країн на країни, що розвиваються, і одночасно вказує на те, що зобов'язання міжнародного співробітництва є взаємними [4]. Право на розвиток дає підстави для претензій, створює обов'язки і підзвітність та накладає відповідальність за діяльність у сфері розвитку як в національному, так і в міжнародному масштабі. Так, на національному рівні держава повинна прий-